

Katarzyna Andrzejewska

<https://doi.org/10.26881/pwe.2025.61.10>

ORCID: 0009-0009-4080-842X

Szkoła Podstawowa nr 56 im. Andrzeja Struga w Gdańsku

andrzejewska.kat.gda@gmail.com

Małgorzata Pilecka

ORCID: 0000-0002-4815-2949

Akademia Ateneum w Gdańsku

m.pilecka@ateneum.edu.pl

Dzieci to poeci. „Tomik poezji dziecięcej” jako furtka do świata przeżyć wewnętrznych najmłodszych autorów wierszy

Summary

Children are Poets. “Book of Children’s Poetry” as a Gateway to the World of Inner Experiences of the Youngest Poem Writers

The aim of this article is to discuss the results of the cyclical poetry competition entitled “Book of Children’s Poetry”. The organizers intend to evoke the children’s imagination and to create an opportunity to express their feelings through the literary texts and illustrations. The researchers hereby discuss a few selected children’s poems, emphasising their linguistic and artistic complexity. The poems written by the youngest authors (Grade 0–8) reveal very deep, intellectual content and visualize their feelings, such as: fear, sadness, happiness, doubts etc. They may also serve as a valuable source of knowledge in the field of children’s social awareness and sensitiveness. The described competition is an example of innovative pedagogical practice, supporting the child’s individual expression and appreciating his/her acts of creation.

Keywords: children’s poetry, child authors, pedagogical innovation

Słowa kluczowe: poezja dziecięca, dziecięcy autor, innowacja pedagogiczna

Znaczenie poezji w życiu dziecka w świetle wybranej literatury przedmiotu

Poezja – jak podaje *Wielki słownik języka polskiego* – to „inaczej: liryka; utwory literackie, w których istotny jest dobór słów ze względu na piękno, obrazowość, zdolność wyrażania czegoś nowego, zwłaszcza stanów uczuciowych człowieka, i w których często stosowany jest rym” (WSJP online). Funkcja poetycka stanowi – zdaniem Romana Jakobsona – jedną z głównych ról języka, a przejawia się ona „w nastawieniu wypowiedzi na swoją własną organizację, na wewnętrzny układ elementów zarówno w planie wyrażania, jak i w planie treści (...). Sposób formułowania komunikatu i jego konstrukcja wywołują u odbiorcy

określone przeżycia estetyczne” (Filipiak 1994: 39). Poezja towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów cywilizacji, spełniając – jak podkreśla Johan Huizinga – wiele ważnych funkcji: życiowych, społecznych i liturgicznych, jest ona „jednocześnie kultem, odświętną uciechą, grą towarzyską, sprawnością, próbą lub zagadką, mądrym pouczeniem, perswazją, oczarowaniem, wróżbą, prorocstwem i rywalizacją” (Huizinga 2007: 188).

Teksty poetyckie mogą przyjmować formę kunsztownych dzieł literackich, o wyrafinowanej formie i starannie dobranych środkach artystycznych, lecz do liryki zaliczają się także proste rymowanki, śpiewanki, wyliczanki itp. Oba typy utworów można odnaleźć w repertuarze poezji kierowanej do najmłodszych odbiorców (Adamczykowa 2015: 135–138), a także w obrębie tekstów tworzonych przez same dzieci (Groff 1962; Cieślowski 1967). Zofia Redlarska stawia w tym kontekście interesującą tezę: „Poeci nauczyli się od dzieci opowiadać świat, a zapewne dzieci od poetów tej opowieści o świecie mogli się uczyć” (Redlarska 2005: 327).

Poezja pełni w życiu dziecka istotne rozwojowo role: **instrumentalną** oraz **autoteliczną**. Instrumentalność polega na intencjonalnym wykorzystywaniu jej jako narzędzia dydaktycznego, wspierającego m.in.:

- rozwój mowy dziecka – poprzez doskonalenie słuchu fonematycznego i wymowy wyrazów, rozszerzanie słownika czynnego i biernego u dziecka; ma to zwłaszcza znaczenie w nabywaniu języka polskiego jako języka ojczystego, zważywszy na wyjątkowo wysoki poziom trudności tego systemu językowego na tle innych, np. języka angielskiego czy hiszpańskiego (Walencik-Topiło 2011);
- alfabetyzację dziecka – poprzez zastosowanie wierszy jako tekstów elementarnych np. w podręcznikach, elementarzach czy pierwszych książkach dla dzieci (zob. Czelakowska 2009: 175–183);
- kształcenie literackie – poprzez rozszerzanie wiedzy dziecka na temat budowy i treści tekstu poetyckiego, zasad jego tworzenia oraz kontakt z dziełami wybitnych poetów (Redlarska 2005);
- wczesną edukację muzyczną – poprzez słuchanie, śpiewanie i interpretowanie kołysanek i piosenek dziecięcych, stanowiących w swej istocie wiersze podkładane pod melodię (Opie, Opie 1959: 21–22).

Alicja Baluch pisze, że małe narracje dziecięce, oparte w dużej mierze na wzorach zaczerpniętych ze znanych dziecku tekstów literackich, są wyrazem jego „malutkich” przemyśleń, głębokich doznań i przeżyć płynących z lektury” (Baluch 1992: 91). Młodzi poeci spontanicznie podejmują pierwsze samodzielne próby pisarskie. Przekładają wówczas na język poezji swoje emocje, przeżycia czy obserwacje – piszą więc przede wszystkim „dla siebie”, aby dzięki słowu uporządkować procesy mentalne, które się w nich dokonują (por. Bartniczak 2015: 167). Zatem tekst poetycki, będąc przecież dziełem artystycznym, dostarcza młodemu odbiorcy korzyści w sferze psychicznej i duchowej – jako przedmiot przeżycia estetycznego (Gołek 2021: 52). W tym sensie można mówić o autoteliczności kontaktu dziecka z poezją (Adamczykowa 2015: 135).

Niejako na pograniczu instrumentalności i autoteliczności poezji dziecięcej lokuje się jej **funkcja zabawowa**. Zofia Adamczykowa podkreśla, że: „dziecko w świecie poezji

czuje się wyśmienienie, gdyż w ogromnym stopniu dziecięca poezja wyrasta z zabawy i zabawie służy” (Adamczykowa 2010: 41). Korzyści z obcowania z tekstami poetyckimi nie ograniczają się jedynie do ich walorów ludycznych, natomiast zabawa i zabawowość niewątpliwie stanowią istotne medium pomiędzy tekstem a małym odbiorcą, i to niezależnie od kultury czy kręgu językowego, w których funkcjonuje (zob. np. Huizinga 2007; Certo 2017; Kalogirou 2019). W poezji dziecięcej – kierowanej do dzieci i przez nie tworzonej – odnajdziemy zatem: humor, absurd, nietypowe skojarzenia i zestawienia wyrazów, neologizmy, zabawy literą, słowem lub ich brzmieniem, zabawy rymem i rytmem, zabawy związkami frazeologicznymi i przysłowiami, zagadki, a także inne zabiegi wywołujące u czytelnika żywą reakcję emocjonalną (tj. śmiech, ciekawość, zaskoczenie, wzruszenie) czy fizyczną (tj. podskakiwanie, klaskanie, taniec) (Niesporek-Szamburska 2010: 153–154). W tym sensie można stwierdzić za Kingą Kuszak, że pierwsze spotkania dziecka z poezją mają charakter intuicyjny, wręcz naturalny, opierają się bowiem na spontanicznej zabawie: podczas lektury wiersza wraz z dzieckiem pojawiają się „rozmowa, zabawa, naśladowanie słów, zwrotów, wymyślanie słów, zabawy brzmieniem dźwięków, wspólne działanie, którego elementem są teksty (rymowane, ale niekoniecznie) proponowane przez dziecko i dorosłego, improwizacja ruchowa, śpiew, gra itp.” (Kuszak 2016: 110).

Istotną rolę w dziecięcym rozwoju poetyckim (i szerzej: literackim) odgrywa świadomy dorosły pośrednik: rodzic, opiekun, nauczyciel wczesnej edukacji (Cackowska 2009: 318). To jego rolą jest zapewnienie dziecku kontaktu z wartościowymi tekstami kultury oraz stworzenie dogodnych warunków do pogłębionej refleksji nad treścią w nich zawartą. Jak bowiem podkreśla Adamczykowa: „już na poziomie edukacji zintegrowanej [a nawet przedszkola – przyp. M.P.] można nauczyć dzieci stawiać pytania do tekstu, odpowiadać tekstem i poszukiwać ukrytych znaczeń języka poetyckiego” (Adamczykowa 2015: 142) – innymi słowy zapewniać dzieciom przestrzeń do aktywności krytyczno-twórczej przy użyciu tekstu (Brzezińska, za: Klus-Stańska, Nowicka 2005: 19). Należy podkreślić, że aktywność ta nie ogranicza się jedynie do odbioru i omawiania gotowych tekstów – polega również na ich samodzielnym tworzeniu. Do zadań dorosłych pośredników, zwłaszcza tych profesjonalnych, należy zatem także zachęcanie dzieci do podejmowania samodzielných prób tworzenia tekstów. Promocja dziecięcej swobodnej twórczości literackiej może się odbywać zarówno w toku systematycznej edukacji prowadzonej w grupie przedszkolnej/klasie szkolnej, jak i poprzez ponadprogramowe inicjatywy, tj. konkursy, projekty, przeglądy czy festiwale. W tym artykule opisujemy właśnie jedno z takich wydarzeń, cykliczny konkurs poezji dziecięcej pt. „Tomik poezji dziecięcej”.

Istota i przebieg konkursu poetyckiego pt. „Tomik poezji dziecięcej”

Omawiany w niniejszym artykule cykl konkursów poezji dziecięcej został zapoczątkowany w roku szkolnym 2020/2021 przez jedną z autorek tego artykułu, Katarzynę Andrzejewską – nauczycielkę wczesnej edukacji. Bezpośrednią inspirację do przeprowadzenia opisywanej tu inicjatywy stanowił konkurs organizowany w latach 2000–2015 w szkole podstawowej w Izabelinie

pt. „Tomik Literacki Młodych Autorów o tematyce przyrodniczej” (zob. np. Fadrowska-Adamczyk (red.) 2006). Zadaniem jego uczestników było własnoręczne przygotowanie książki o wybranych zjawiskach przyrodniczych (Psuja 2012). Konkurs ten miał zasięg wojewódzki i był wspierany przez różne media (również finansowo), a koordynowała go Stanisława Fadrowska-Adamczyk, nauczycielka-bibliotekarka. Przez lata zgromadzono niepowtarzalny zbiór książek wykonanych przez uczniów mazowieckich szkół podstawowych, który zachwyca oryginalnością, bogactwem wykorzystanych materiałów i technik plastycznych. Biorąc pod uwagę ogromny sukces konkursu izabelińskiego, podobną inicjatywę zorganizowała w Gdańsku Katarzyna Andrzejewska. Głównym jej celem było stworzenie okoliczności, w których dzieci z gdańskich szkół podstawowych mogłyby wyrazić swoje przemyślenia i odczucia w dowolnym temacie, nie tylko w odniesieniu do zagadnień przyrodniczych.

Celem konkursu było przede wszystkim zainspirowanie uczniów do podjęcia swobodnej twórczości poetyckiej oraz popularyzacja jej efektów. W regulaminie konkursu zapisano następujące cele edukacyjne:

- „Rozbudzanie wyobraźni i kształcenie wrażliwości na twórczość poetycką.
- Inspirowanie zainteresowań literackich.
- Interpretacja poezji w sztukach plastycznych.
- Zapoznanie z twórczością poetów jako inspiracja do tworzenia.
- Zainteresowanie ucznia procesem tworzenia własnej, niekonwencjonalnej książki – *Tomiku poezji dziecięcej*.
- Rozwijanie umiejętności manualnych – doskonalenie koordynacji wzrokowo-ruchowej najmłodszych uczniów” (Konkurs Tomik Poetycko-Plastyczny 2024).

W ramach konkursu dzieci pisały autorskie teksty poetyckie, do których mogły dołączyć także własnoręcznie wykonane ilustracje. Stworzyło to szansę na pogłębienie poruszanej w tekstach tematyki i na wizualizację przeżyć oraz emocji autora tekstu i/lub podmiotu lirycznego. Warto dodać, że wybrane prace plastyczne zostały następnie wykorzystane jako okładki poszczególnych wydań „Tomiku poezji dziecięcej”.

Dotychczas odbyły się trzy edycje konkursu – w latach: 2020/2021, 2021/2022 i 2023/2024. Pierwsze dwie były zorganizowane przez Akademię Dobrej Edukacji w Gdańsku, zaś trzecia – przez Niepubliczne Przedszkole Językowo-Artystyczne Iskierka. Wszystkie trzy miały zasięg międzyszkolny. Do wszystkich edycji zgłoszono w sumie 90 wierszy w dziewięciu różnych grupach wiekowych (klasy 0–VIII szkoły podstawowej).

Każdy zgłoszony do konkursu tekst był oceniany w obrębie zróżnicowanych kategorii wiekowych, tj. klasy I–III, IV–VI, VII–VIII. W grupach wiekowych zostały wyłonione I, II oraz III miejsce oraz wyróżnienia za prace plastyczne. Dzieła oceniali poloniści (Paulina Iwańska), piosenkarze, artyści muzycy (Arleta Słomkowska, Weronika Korthals), twórca tekstów piosenek dla dzieci (Łukasz Tartas), nauczyciel akademicki specjalizujący się w tekstach kultury dla dzieci (współautorka artykułu – Małgorzata Pilecka) oraz nauczyciel wczesnej edukacji (Joanna Świczowska), a także inne osoby – praktycy związani ze sztuką i z literaturą. Członkowie jury dokonywali specjalistycznej oceny pracy dziecka, odnosząc się do następujących kryteriów: ogólnego poziomu literackiego, oryginalności, spójności tematycznej

tematu i treści wiersza, zastosowanych środków stylistycznych, innowacyjności tytułu. Wszystkie nadesłane prace zostały opublikowane w formie książkowej, laureaci konkursu zaś otrzymali dyplomy oraz nagrody rzeczowe.

W kolejnej części artykułu przedstawimy wybrane utwory dziecięce wraz z autorskimi ilustracjami. W cytowanych tekstach zachowano pisownię oryginalną, zgodnie z regułami *licentia poetica*. Wprawdzie w pierwotnej wersji rysunki dzieci były kolorowe, jednak z uwagi na wymogi wydawnicze zamieszczamy ich czarno-białe kopie. Każdy spośród pięciu wymienionych tekstów poddajemy analizie pod względem budowy i treści, zachowując jednak przy tym otwartość na różne możliwości interpretacji wierszy najmłodszych poetów.

Wybrane wiersze dziecięcych poetów jako furtka do świata ich wewnętrznych przeżyć

Teksty autorstwa uczestników wszystkich trzech edycji konkursu poetyckiego dotyczyły bardzo zróżnicowanej tematyki. Dzieci pisały przede wszystkim o tym, co im najbliższe: o swoich zabawkach, ulubionych postaciach z bajek, rodzinie i przyjaciółach (prawdziwych i wymagowanych), o ulubionych aktywnościach czy swoich zainteresowaniach. Niektóre spośród przesłanych wierszy stanowią również efekt dziecięcego filozofowania – głębokiego namysłu nad otaczającym je światem i wyraz nurtujących je wątpliwości. Dzieci, za pośrednictwem tekstu literackiego, dzielą się swoimi przemyśleniami na temat natury relacji międzyludzkich czy miejsca człowieka w świecie przyrody. Omawiane utwory mają za zadanie ukazać szerokie spektrum zainteresowań dzieci, a także ich wysokich poetyckich kompetencji.

Wiele spośród nadesłanych utworów to proste rymowanki, utrzymane w radosnym, beztroskim tonie, z zastosowaniem rymów i wybranych środków stylistycznych, tj. epitetów, porównań i metafor. Przykładem tak skonstruowanego wiersza jest tekst autorstwa Eliza z klasy 0 (ryc. 1).

Jednorożec super bohater¹

Eliza, kl. 0 (III edycja)

Znam jednorożca super bohatera,
co ma siłę lasera.
Jest on kolorowy i najpiękniejszy na świecie.
Zbiera kwiaty w lecie.
Ma super pelerynę i chroni świat przed meteorytami.
Lubi zajmować się pirackimi sekretami.
Jego ulubioną przekąską jest tęczą w misce z chmurkami.
Pomaga dzieciom w kłopotach bo one zdarzają się czasami.

Rycina 1. Ilustracja do wiersza pt. *Jednorożec superbohater*

Źródło: Archiwum własne Autorek – zbiory pokonkursowe.

¹ Została zachowana oryginalna pisownia tekstów dziecięcych.

Wiersz napisany przez Elizę stanowi opis wyobrażonej postaci jednorożca-superbohatera. Trzecioosobowy podmiot liryczny przedstawia jego: wygląd i cechy („jest on kolorowy”; „ma super pelerynę”), zachowania („chroni świat przed meteorytami”; „pomaga dzieciom w kłopotach”) i upodobania („jego ulubioną przekąską jest tęcza”). Poetyckość wiersza wyraża się przede wszystkim w tematyce wyrażnie zakotwiczonej w wyobraźni dziecka (dotyczy magicznego stworzenia), w dość swobodnej, nieustrukturyzowanej budowie tekstu (wersy liczą 7–18 sylab) oraz w zastosowanych środkach artystycznych, jak rymy banalne (bohatera – lasera; świecie – lecie; chmurkami – czasami) czy metafory („ma siłę lasera” – jest bardzo silny; „chroni świat przed meteorytami” – chroni świat przed niebezpieczeństwem). Należy podkreślić, że techniczne kompetencje pisarskie 6-letniej autorki były jeszcze bardzo ograniczone, toteż tekst ten powstał początkowo w formie werbalnej, a został spisany przy pomocy rodzica. Brak zaawansowanej umiejętności zapisania efektów własnej twórczości literackiej nie wyklucza jednak dziecka ze świata poezji – wręcz przeciwnie, uczestniczy ono w niej przy użyciu dostępnych mu środków, jak zapis wybranych wyrazów literami drukowanymi, słowo mówione czy ilustracja. Jak bowiem piszą Dorota Klus-Stańska i Marzenna Nowicka: „dziecko stawiane w obliczu trudnego dla niego zadania wyrażenia na piśmie uczuć, myśli czy informacji, powinno radzić sobie z tym tak, jak potrafi. Tylko wtedy zrozumie, czym rzeczywiście jest pisanie i po co człowiek wynalazł pismo” (Klus-Stańska, Nowicka 2005: 73).

Zupełnie inny temat i styl poetycki reprezentuje wiersz autorstwa Olgi z klasy I. Podmiot liryczny, w tym wypadku tożsamy z autorką, przedstawia w wierszu swoją pasję – czytanie książek – jako „lot w kosmos”, daleką podróż w nieznaną, która pozwala chociaż na chwilę zapomnieć o świecie rzeczywistym (ryc. 2).

Lot w kosmos

Olga, kl. I (II edycja)

Czytanie to lot w kosmos
 Czytam i zapominam o wszystkich
 Mama woła, tata woła i nic
 Nie ma kontaktu
 Odwiedzam planety, gwiazdy i komety
 W końcu trzeba wylądować
 Czas na kolację

Rycina 2. Ilustracja do wiersza pt. *Lot w kosmos*

Źródło: Archiwum własne Auterek – zbiory pokonkursowe.

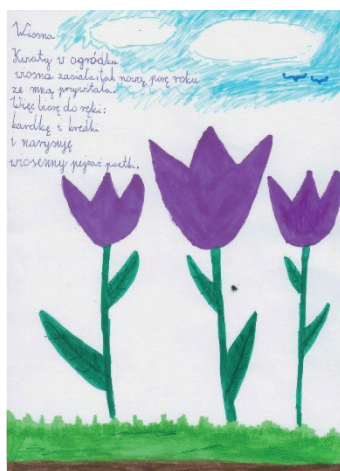
Ośmioletnia Olga stworzyła wiersz biały, o nieregularnej strukturze i niestandardowej interpunkcji, tj. brak kropek na końcu zdania. Te zabiegi artystyczne, uwolnione z ramy sztywnych reguł gramatycznych, mogą dawać czytelnikowi poczucie „nieważkości”, korespondującej z kosmiczną tematyką tekstu. Zdaniem podmiotu lirycznego czytanie książek stwarza możliwość odwiedzania niezliczonych i bardzo różnorodnych światów wyobrażonych („Odwiedzam planety, gwiazdy i komety”). Kontakt z lekturą ma tutaj charakter samotnej podróży, a nawet transu („Mama woła, tata woła i nic”; „zapominam o wszystkich”), z którego trudno się wybudzić („wylądować”). Wołanie rodziców przywraca czytające dziecko do rzeczywistości w sposób nagły i nieprzyjemny – w sformułowaniu „W końcu trzeba wylądować” można bowiem dostrzec żal. Podmiot liryczny, podobnie jak Ania z Zielonego Wzgórza, uważa widocznie, że: „najgorsze (...) z tych wyobrażonych rzeczy jest to, że przychodzi chwila, w której trzeba przerwać marzenie, a to bardzo boli” (Montgomery 1980: 48). Dodatkowo, zestawienie podróży międzygwiazdnych („lot w kosmos”) z prozaiczną czynnością jedzenia kolacji ma tutaj charakter nie tylko *stricte* poetycki, ale i humorystyczny, co jest typowe dla utworów dziecięcych (por. Czelakowska 2009; Kuszak 2017).

Kolejny utwór, autorstwa Helenki z klasy III pt. *Wiosna*, również ma charakter ilustracyjny, wręcz malarski (ryc. 3).

Wiosna

Helena, kl. III (I edycja)

Kwiaty w ogródku
wiosna zasiała, tak nową porę roku
ze mną przywitała.
Więc biorę do ręki:
kardkę i kredki
i narysuję
wiosenny pejzaż poetki.

Rycina 3. Ilustracja do wiersza pt. *Wiosna*

Źródło: Archiwum własne Auterek – zbiory pokonkursowe.

Podmiot liryczny w wierszu ukazuje wiosnę na kilka różnych sposobów: jako porę roku („Kwiaty w ogródku”), jako postać fantastyczną („wiosna zasiała, przywitała”) oraz jako źródło artystycznych inspiracji („narysuję wiosenny pejzaż”). Osoba mówiąca opisuje spotkanie z wiosną w sposób impresywny: prowokuje ją ono do podjęcia dalszej twórczości artystycznej, którą jest malowanie „pejzażu poetki” – „kredkami, na kardce [!]”,

ale przede wszystkim – słowami wiersza. Warto przy tym dodać, że tematyka pór roku stanowi popularny motyw w tradycyjnym polskim modelu wczesnej edukacji – to wokół nich skonstruowane są programy edukacyjne zawarte w wielu dostępnych pakietach wydawniczych dla przedszkoli i klas początkowych. Być może tym właśnie zainspirowała się młoda poetka przy wyborze tematu. Jednak tym bardziej zasługuje na docenienie próba indywidualnego, nieschematycznego ujęcia tego tak wyeksploatowanego dydaktycznie wątku, jakim jest wiosna.

Natura jest motywem powtarzającym się w różnych nadesłanych utworach dziecięcych. O ile jednak cytowany tekst autorstwa Heleny koncentruje się na obserwowanych przez podmiot liryczny wiosennych zmianach zachodzących w świecie przyrody („Kwiaty w ogródku”; „zasiała”), o tyle niekiedy bywa ona też pretekstem do podejmowania głębszego namysłu nad porządkiem świata. Przykładem takiego filozoficznego tekstu jest wiersz Roberta z klasy III.

Smutny ślimak

Robert, kl. III (II edycja)

Ślimak na kostce brukowej
Myśli sobie cicho w głowie,
Ach ja taki jestem mały,
A świat piękny, niebywały.
Ale świata nie zwiedzę ja,
Tylko człowiek może tak.

Ślimak na kostce brukowej
Znów pomyślał sobie w głowie,
Ach jak chciałbym patrzeć z góry,
Na te wszystkie piękne góry,
Ale tego nie mogę ja,
Tylko człowiek może tak.

Ślimak otworzył swe oczy,
A tu stopa ludzka kroczy.
Pomyślał – jestem taki mały,
A wokół mnie świat cały.
Zdeptać nikogo nie mogę ja,
Tylko człowiek może tak.

Rycina 4. Ilustracja do wiersza pt. *Ślimak*

Źródło: Archiwum własne Autorki – zbiory pokonkursowe.

Utwór składa się z trzech zwrotek o sześciu rymowanych wersach. Jego regularna, przemyślana budowa ujawnia zaawansowaną wiedzę młodego twórcy w zakresie struktury tekstu poetyckiego. W wierszu wypowiadają się dwa podmioty liryczne: trzecioosobowy

obserwator ślimaka („Ślimak otworzył swe oczy”) oraz sam ślimak będący tytułowym bohaterem wiersza („Ach ja taki jestem mały”). Autor świadomie stosuje tu mowę zależną jako wyraz personifikacji ślimaka, a także inne środki stylistyczne, m.in.: epitety („świat piękny, niebywały”), metafory („stopa ludzka kroczy” – nadchodzi człowiek), związki frazeologiczne („patrzeć z góry” – patrzeć z lekceważeniem) czy wykrzyknienia („ach”). W tym kontekście na szczególną uwagę zasługuje zastosowany w tekście paralelizm „Tylko człowiek może tak”, kończący każdą zwrotkę. Powtarzający się refren podkreśla nadrzędność człowieka wobec ślimaka, którą to postać można zinterpretować jako symbol świata przyrody, bezradnego wobec siły i działań ludzi. Treść tego wiersza można odczytać jako wyraz głębokiej niezgody podmiotu lirycznego na nierówność i niesprawiedliwość panujące w świecie, a zwłaszcza wobec nadużywania przez człowieka swojej władzy nad innymi, słabszymi od niego stworzeniami (również nad innymi ludźmi).

Niejako na marginesie rozważań nad tym wierszem chciałybyśmy przytoczyć anegdotę związaną z ilustracją do tekstu autorstwa Roberta (ryc. 4). Osoba zajmująca się oprawą graficzną *Tomiku poezji dziecięcej* początkowo wycięła fragment oryginalnej ilustracji, biorąc pod uwagę tylko wizualizację tytułowej postaci ślimaka. Pominęła w wycinku najważniejszy w naszej ocenie symbol opresji – nogę człowieka. Takie zachowanie osoby dorosłej można zinterpretować dwojako: albo jako próbę zminimalizowania kosztów wydruku, albo jako świadome (lub nie) infantylizowanie, a wręcz bagatelizowanie twórczości młodego poety. Mogła ona bowiem nie zadać sobie trudu uważnego przeczytania całego wiersza, lecz jedynie zapoznać się z samym tytułem i uznać na tej podstawie, że samo zwierzę stanowi obiekt zainteresowania autora. Finalnie w wydrukowanej wersji *Tomiku...* znalazła się cała oryginalna praca plastyczna chłopca, która wzbogaca swoim dramatyzmem wielowymiarowy przekaz wiersza.

Z powodu wybuchu pandemii COVID-19 drugą edycję konkursu (2021/2022) przeprowadzono ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci do dzielenia się swoimi przeżyciami w trudnych dla nich warunkach izolacji od rówieśników i przebywania przez większość czasu przed ekranami (zob. np. Makaruk i in. 2020; Bialik 2022). Dlatego wiersze z tej edycji stanowią wyraz szczególnie nieprzyjemnych emocji dziecięcych. Wyrazistym przykładem jest utwór autorstwa 11-letniego Leonarda pt. *Niewinność* (ryc. 5).

Niewinność

Leonard, kl. IV (II edycja)

Jestem dzieckiem, nie protestuję
Bez wymówki, nie protestuję
Zostaję w domu w swoim pokoju
Wiszę na nitce nadziei

Czuję się samotny czuję się samotna
Chciałbym wrócić do szkoły
Od dawna nie mam już lekcji sportu
Nie mam już przyjaciół

Pozostaję wspomnieniem szczęśliwych dni
Mam tylko jedną klasę bez ścian
Spacery ze zbyt wieloma zakazami
Życie na odległość bez kontaktu

Samotność, która doprowadza mnie do szału
O nic nie proszę, wiem jak ufać
Wystarczy jeden uśmiech, aby mnie uspokoić
Po prostu mi powiedz, że wieje silny wiatr
Ale potem przytul mnie...

Rycina 5. Ilustracja do wiersza pt. *Niewinność*

Źródło: Archiwum własne Autorki – zbiory pokonkursowe.

Tekst składa się z czterech zwrotek: trzy pierwsze zawierają po cztery wersy, a ostatnia ma pięć. Długość wersów jest nieregularna. Leonard stworzył wiersz biały, o swobodnej interpunkcji – zrezygnował ze stawiania kropek na końcu zdania, tylko kilkakrotnie zastosował przecinki, na końcu tekstu zaś wstawił trzykropek, który może sugerować niewypowiedziany dalszy ciąg utworu bądź „urwaną”, niedokończoną myśl. Utwór jest bogaty w środki artystyczne, zwłaszcza w metafory („wiszę na nitce nadziei” – powoli tracę nadzieję; „klasa bez ścian” – zdalna edukacja) i epitety („szczęśliwe dni”, „silny wiatr”).

Podmiotem lirycznym w utworze może być tu każde dziecko w wieku (wczesno)szkolnym – chłopiec lub dziewczynka, które zostało dotknięte izolacją w czasie pandemii: „Czuję się samotny czuję się samotna”. Taki dobór osoby mówiącej (ja) można zinterpretować jako próbę wyrażenia trudnego doświadczenia, wspólnego dla wszystkich ówczesnych uczniów, a obejmującego m.in.: konieczność ciągłego przebywania w domu („Zostaję w domu w swoim pokoju”), zdalne kontakty z innymi („Życie na odległość bez kontaktu”), brak aktywności fizycznej („Od dawna nie mam już lekcji sportu”), przytłoczenie obostrzeniami pandemicznymi („Spacery ze zbyt wieloma zakazami”), poczucie osamotnienia („Nie mam już przyjaciół”), tęsknotę za dotychczasową szkolną i domową rutyną – „normalnością”

(„Pozostaję wspomnieniem szczęśliwych dni”) oraz strach, lęk i niepewność wobec nowej, stresującej rzeczywistości („Samotność, która doprowadza mnie do szału”).

W naszym odczuciu równie istotną postacią jak podmiot liryczny jest w omawianym wierszu adresat, definiowany jako „ty” („powiedz”, „przytul”). Dziecko w wieku (wczesno) szkolnym wyraźnie zwraca się tu do swojego dorosłego opiekuna/rodzica, domagając się od niego czułości i wsparcia w chwili kryzysu (uśmiechu, przytulenia), ale też uznania swojego prawa do niewiedzy (por. Korczak 2012: 28–29) – nieświadomości, tytułowej „niewinności” w obliczu docierających zewsząd tragicznych wiadomości i dolegliwych rygorów. Dziecko samo prosi wręcz o złagodzenie prezentowanego mu w mediach obrazu trudnej rzeczywistości, nawet przy pomocy kłamstwa: „Po prostu mi powiedz, że wieje silny wiatr”. Metaforę „silny wiatr” można tu rozumieć jako kataklizm, który jest wprawdzie destrukcyjny, ale również przemijający, tymczasowy. Podmiot liryczny, choć „wisi na nitce nadziei”, wciąż liczy na to, że pandemia niebawem się zakończy i że wrócą „szczęśliwe dni” znane mu/jej sprzed okresu izolacji.

Należy podkreślić, że zarówno pod względem formy literackiej, jak i poruszanej w utworze trudnej tematyki, tekst ten wyraźnie wyróżnia się spośród innych nadesłanych prac. Jego autor zdaje się wykazywać wyjątkową jak na swój wiek dojrzałość i wrażliwość społeczną, a także talent do niezwykle trafnego nazywania, określania niełatwych spraw za pomocą języka poetyckiego.

Podsumowanie

„Czy dziecko jest poetą?” – zapytywał niegdyś Jerzy Cieślowski (1967). Zdaje się, że niniejszy artykuł ukazuje z całą mocą retoryczność tak postawionego pytania. Zaprezentowane wybrane przykłady dziecięcych utworów poetyckich jednoznacznie dowodzą, że dzieci mogą być poetami bez względu na wiek czy poziom kompetencji językowych. Teksty poetyckie stanowią dla nich nie tylko ważne narzędzie komunikacji, dzięki któremu mogą przekazać swoje (jakże trafne i zaskakujące!) obserwacje i refleksje dotyczące otaczającego je świata, lecz również swoiste dzieła sztuki, poprzez które młody twórca realizuje i rozwija swoje talenty. Jedyne, czego potrzeba młodym poetkom i poetom, to przyjazne, bezpieczne i wspierające środowisko edukacyjne, w którego obrębie będą mogli doskonalić swój artystyczny warsztat. Cykliczny konkurs pt. „Tomik Poezji Dziecięcej” niewątpliwie stwarza ku temu doskonałą okazję i wart jest tego, aby tę inicjatywę kontynuować.

Należy podkreślić, że wspieranie dziecięcej twórczości poetyckiej niekoniecznie musi odbywać się w formie tak zorganizowanej i sformalizowanej, jak omawiany tu projekt. Przecież każdy nauczyciel (wczesnej edukacji) może w swojej klasie wprowadzać aktywności ukierunkowane na **zainteresowanie dzieci poezją** (tj. wspólne czytanie wierszy dla dzieci, słuchanie słuchowisk o wysokiej jakości literackiej i teatralnej, zespołowe tworzenie inscenizacji do wybranych wierszy itp.) oraz na **eksperymentowanie ze słowem i tekstem literackim** (tj. tworzenie autorskich rymowanek czy żartobliwych wierszyków, twórcze

przetwarzanie tekstów już istniejących, ilustrowanie tekstów poetyckich za pomocą gestów, dzieł plastycznych czy muzycznych itp.). Takie zajęcia mają szansę nie tylko wzmocnić językowe i komunikacyjne kompetencje dzieci, lecz również – a może przede wszystkim – pogłębić ich wrażliwość i refleksyjność.

Literatura

- Adamczykowa Z. (2010), *Język dziecka jako kod poetycki wierszy dziecięcych*. W: B. Niesporek-Szamburska, M. Wójcik-Dudek (red.), *Dziecko, język, tekst*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Adamczykowa Z. (2015), *Poezja w edukacji wczesnoszkolnej*. W: B. Niesporek-Szamburska, M. Wójcik-Dudek, A. Zok-Smoła (red.), *(Przed)szkolne spotkania z lekturą*. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Baluch A. (1992), *Archetypy literatury dziecięcej*. Kraków, Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Bartniczak M. (2015), *Wartość pedagogiczna poezji własnej dzieci i młodzieży*. „Ruch Pedagogiczny”, 1.
- Bialik M. (2022), *Zdalne nauczanie jako element pracy z uczniami w szkołach w czasie pandemii koronawirusa w Polsce*. „Zeszyty Naukowe WSG”, 40.
- Cackowska M. (2009), *Książka obrazkowa dla dzieci*. W: D. Klus-Stańska, M. Szczepka-Pustkowska (red.), *Pedagogika wczesnoszkolna – dyskursy, problemy, rozwiązania*. Warszawa, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Certo J.L. (2017), *Playing with Language. Poetic Features, Interdiscursivity and Intertextuality in Children's Poems*. W: J.L. Certo (ed.), *Children Writing Poems. Poetic Voices in and out of School*. New York, Routledge.
- Cieślakowski J. (1967), *Wielka zabawa. Folklor dziecięcy, wyobrażenia dziecka, wiersze dla dzieci*. Wrocław–Warszawa–Kraków, Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Czelakowska D. (2009), *Metodyka edukacji polonistycznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym*. Kraków, Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Fadrowska-Adamczyk S. (red.) (2006), *Tomik Literacki Młodych Autorów*. Izabelin, Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorzczak.
- Filipiak E. (1994), *Funkcje języka*. „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Studia Pedagogiczne. Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, 27(10).
- Gołek B. (2021), *Pedagogiczny wymiar przeżycia estetycznego*. „Roczniki Pedagogiczne”, 13(49).
- Groff P. (1962), *Figures of Speech in Poems by Children*. „The Elementary School Journal”, 63(3).
- Huizinga J. (2007), *„Homo ludens”. Zabawa jako źródło kultury*. Warszawa, Aletheia.
- Kaligarou T. (2019), *Playful Encounters in the Garden of Poetry: Children's Poetry and Play*. „Filoteknos”, 9.
- Klus-Stańska D., Nowicka M. (2005), *Sensy i bezsensy edukacji wczesnoszkolnej*. Warszawa, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Korczak J. (2012), *Prawo dziecka do szacunku*. Warszawa, Instytut Książki.
- Kuszał K. (2016), *Poważna rola niepoważnych rymowanek. Zabawa (gra) słowna w literaturze dla dzieci – jej wartość edukacyjna*. „Studia Edukacyjne”, 40.
- Kuszał K. (2017), *Komizm w poezji dla dzieci. Jego rola i wartość edukacyjna*. „Problemy Wczesnej Edukacji”, 1(36).

- Makaruk K., Włodarczyk J., Szredzińska R. (2020), *Negatywne doświadczenia młodzieży w trakcie pandemii. Raport z badań ilościowych*. Warszawa, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Montgomery L.M. (1980), *Ania z Zielonego Wzgórza*. Warszawa, Nasza Księgarnia.
- Niesporek-Szamburska B. (2010), *Zabawa brzmieniem we współczesnych wierszach dziecięcych*. „Język Artystyczny”, 14.
- Opie I., Opie P. (1959), *The Lore and Language of Schoolchildren*. Oxford, Oxford University Press.
- Redlarska Z. (2005), *Świat opowiadany w poezji dla dzieci i poezji dziecięcej*. W: J. Izdebska, T. Sosnowski (red.), *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*. T. 1: *Telewizja i inne mass media w życiu dziecka – wyzwaniem dla edukacji medialnej*. Białystok, Trans Humana Wydawnictwo Uniwersyteckie.
- Walencik-Topiłko A. (2011), *Stymulacja sprawności językowej dziecka w młodszym wieku szkolnym*. W: W. Brejnak, E. Wolnicz-Pawłowska (red.), *Logopedia a specjalne potrzeby edukacyjne w obliczu reformy szkolnej*. T. 2. Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- WSJP (online), [hasło:] *liryka*, *Wielki słownik języka polskiego*, <https://wsjp.pl/haslo/podglad/36833/poezja/3952767/liryka>, 7.07.2025.

Źródła internetowe

- Konkurs Tomik Poetycko-Plastyczny „Co mi w duszy gra” (2024), <https://gdansk.przedszkole-i-skierka.edu.pl/publiczne/konkurs-tomik-poetycko-plastyczny-2/>, 16.07.2025.
- Psuja G. (2012), *Tomik Literacki Młodych Autorów*, Szkoła Podstawowa im. płka Stanisława Królickiego w Izabelinie [archiwalna strona internetowa], <https://izabelin.edu.pl/aktualnosci.php?wid=50&news=161>, 16.07.2025.